

Ab Harrewijnrede 2022

**Esmah Lahlah, wethouder Bestaanszekerheid, Kansengelijkheid en Talentontwikkeling
Gemeente Tilburg**

Uitgesproken tijdens het LCR-congres op 13 oktober 2022

'Van enkel compenseren wat iemand niet heeft, naar versterken wat iemand wél kan'

Nodig voor de inwoner, mogelijk vanuit het systeem

Inleiding

Zo'n 25 jaar geleden wilde Ab Harrewijn de Tweede Kamer in voor een politiek die aansloot bij mensen die iets doen aan de kloof tussen arm en rijk. Vooral aan de randen van de samenleving had hij veel van deze mensen leren kennen. Als Tweede Kamerlid voor GroenLinks had hij een enorme drive om wat tegen armoede te doen. In 2002 overleed hij plotseling, op 47-jarige leeftijd. Harrewijn had een brede blik. Hij zag meer dan alleen koopkrachtplaatjes en statistieken. Zo zei hij bijvoorbeeld: Het is goed dat je oog hebt voor wat mensen bindt, beweegt en inspireert. En dat daar positieve krachten vanuit gaan waar samenleving en overheid baat bij hebben. Het ging Ab Harrewijn, als GroenLinkser, uiteraard ook om een eerlijke verdeling van inkomens en vermogens, maar vooral om mensen in hun kracht zetten, hun eigenwaarde en hun creativiteit. In de naar hem genoemde lezing zult u zijn gedachtengoed en idealen, hoop ik, doorklinken. Want Harrewijn zag het toen al heel scherp en heel goed.

Wat is armoede? Wat zegt armoede jou?

Wanneer ik inwoners hierover spreek, krijg ik verschillende antwoorden: de spaarpot van de kinderen legen om het einde van de maand te halen, te weinig hebben om zonder zorgen te zijn, boterham met suiker, met honger naar bed, armoede maakt moe en is ongezond, het is iedere dag overleven.....

Veel van deze antwoorden betreffen zekerheden die ieder mens zou moeten hebben: een fatsoenlijk en betaalbaar dak boven je hoofd, voldoende te eten, toegang tot zorg, rond kunnen komen en werk of een andere dagbesteding die structuur en zin aan de dag geeft. Ze vormen de basis onder iemands bestaan. Als dat fundament ontbreekt, wordt leven overleven. Er is immers weinig dat zoveel stress en onzekerheid geeft als armoede. Die stapel onbetaalde rekeningen, het gevoel je gezin niet te kunnen onderhouden. Het ontbreken van 'bestaanszekerheid' leidt aantoonbaar tot vele andere problemen. Met die wetenschap zou bestaanszekerheid in onze samenleving de basis moeten worden. Als opgave en uitdaging van ons allemaal.

Van enkel compenseren wat iemand niet heeft, naar versterken wat iemand wél kan

De titel van deze lezing luidt: 'Van enkel compenseren wat iemand niet heeft, naar versterken wat iemand wél kan'. Deze titel beschrijft in mijn ogen waar Ab Harrewijn voor stond en waar ik me als wethouder in Tilburg hard voor maak. Armoede is een onderwerp dat me aan het hart gaat, ik denk overigens dat dat voor een ieder van ons hier geldt.

Het is misschien wel de oudste utopie: een wereld zonder armoede, een samenleving zonder armoede. Het is onze plicht om mensen te helpen uit armoede te komen en te voorkomen dat mensen in armoede terechtkomen. Armoede mag nooit erfelijk zijn en van generatie op generatie overgaan. Iedereen verdient de mogelijkheid om uit de vicieuze cirkel - die armoede vaak is - te kunnen komen. Daar past generiek beleid niet bij. U zult mij dit vaker horen zeggen vandaag.

Generieke maatregelen, weliswaar nog steeds broodnodig, helpen mensen niet vooruit. Niet alleen komen de regelingen veel te laat, namelijk wanneer we de gevolgen van armoede proberen te compenseren, generieke regelingen inactiveren, anonimiseren en creëren alleen maar meer status quo.

Crises overschaduwden de structurele aanpak van een dieperliggend probleem. Van corona naar nu, een energie- en koopkrachtcrisis, met als gevolg daarvan wederom van tijdelijke en ad hoc maatregel naar tijdelijke en ad hoc maatregel. Dat lijkt overigens bijna altijd zo. Daardoor blijven wij steken op het niveau van bewustzijn, met het risico dat we ook blijven teruggrijpen op de algemene aanpak, op generieke maatregelen. Generieke maatregelen voor de grote groep. Maar met generieke, tijdelijke maatregelen, ga je het verschil niet maken. Daarmee los je het probleem van armoede niet op. Bovendien vloeit de solidariteit weg, zeker in moeilijke tijden. En daarmee verdwijnt ook het 'economisch' momentum om voor deze groep, deze helaas nog steeds groeiende groep, echt iets te veranderen ook.

Dit leidt tot een toenemende tweedeling in de maatschappij die wij actief moeten tegengaan. Ondanks al onze goede bedoelingen, ondanks onze goedbedoelde regelingen, ondanks de resultaten die we bereiken met bijvoorbeeld schuldhulpverlening, hebben steeds meer mensen het gevoel niet mee te kunnen doen, het gevoel niet mee te mogen doen en soms volgt dan ook een gevoel van niet meer mee willen doen. Maar daarover later meer.

Naar mijn bescheiden mening kent armoede een grote differentiatie en een grote diversiteit, waar we iedere keer weer als een eenheidsworst over praten met een 'one-size-fits-all'- aanpak. Ik betoog dan ook dat het perspectief voor elke inwoner anders is en dat betekent ondersteuning op maat.

We moeten inzetten op het doorbreken van oorzaken, niet ons beperken tot enkel het dempen van de gevolgen van armoede, van pleister op pleister plakken. Maar wie daarvoor wil staan, echt voor wil staan, moet zich verdiepen in wat het betekent om arm te zijn. Wat armoede doet met iemand, hoe armoede je laat concentreren op je directe gebrek en nood en hoe het lange termijnperspectief verdwijnt, hoe armoede kan leiden tot sociale uitsluiting. En, misschien wel belangrijker, moet zich verdiepen en oog hebben voor wat mensen bindt, beweegt en inspireert. Zoals Ab Harrewijn al aangaf.

Armoede grijpt diep in in het dagelijks leven van de betrokkenen. Het feit dat mensen door deel te nemen aan de samenleving, en bij voorkeur door het verrichten van betaalde arbeid, hun eigen armoedesituatie kunnen beïnvloeden is een belangrijk argument om armoede en activeren aan elkaar te verbinden. Als we willen dat alle mensen in onze samenleving meedoen, moeten we ons veel meer richten op de kracht en het talent dat ieder mens bezit. Mensen zien en waarderen. Door te kijken en door te luisteren naar wat wel kan. Iedereen heeft talenten, maar soms is dat nog niet ontdekt of door omstandigheden niet tot bloei gekomen of tot zijn/haar recht gekomen. Door daar actief naar op zoek gaan.

Iedereen is in staat om bij te dragen aan zijn/haar eigen participatie in de maatschappij, maar niet iedereen is daarbij tot dezelfde inzet in staat. Het bestrijden van armoede vergt daarom inbreng van zowel de betrokkenen als van hun omgeving, waaronder die van de lokale overheid, de bestuurslaag die het dichtst bij de mensen staat.

Armoede nog steeds actueel

Enkele berichten in de media waar ik als voorbereiding voor deze rede al googelend tegenaan liep:

- Stijgende inflatie, dalende koopkracht
- Armoede in Nederland stijgt rap
- Aantal kinderen in armoede stijgt
- Armoede in Nederland neemt toe, met name onder vluchtelingen
- Aantal huishoudens in langdurige armoede stijgt
- Hoe armoede van generatie op generatie wordt doorgeven

Armoede heeft vele gezichten. Schrijnend zichtbaar zijn de mensen die dakloos zijn of de verwarden die wij helaas ook steeds vaker op straten van grotere steden tegenkomen. Soms ervaren wij hun

aanwezigheid als overlast. Een gezicht krijgt armoede met de 171 voedselbanken en de 37.000 huishoudens of ruim 93.000 mensen die daar in 2020 gebruik van moesten maken, waaronder ruim 36.000 kinderen.

Minder zichtbaar is - het woord zegt het al - stille armoede, die zich afspeelt achter de voordeuren van mensen die er op het eerste gezicht vaak niet arm uitzien. Het zijn de gezichten van ouderen, vaak vrouwen met een AOW. De gezichten van mensen met diverse uitkeringen, die een verschraving van de voorzieningen moeten meemaken. Deze gezichten hebben allerlei kleuren door etnische komaf en ook hier zijn het vooral vrouwen. Het zijn ook de gezichten van betaald werkende mensen, die ondanks hun hard werken in verschillende baantjes, op of onder de armoedegrens leven. Heel vaak zijn dit zelfstandige ondernemers zonder personeel of familiebedrijven.

Eén ingrijpende gebeurtenis - een zogenaamd life-changing-event - kan mensen naar het bestaansminimum duwen. Denk aan echtscheiding, overlijden, verlies van de baan, te hoge woonlasten, een hoge energierekening. Het zijn de gezichten van werklozen en mensen die daardoor problemen met de hypotheekaflossing krijgen. De gezichten van zelfstandige ondernemers, die hun werk en bedrijf verliezen. De gezichten van mensen met schulden. De gezichten van vluchtelingen en arbeidsmigranten. In al die huishoudens die worstelen met armoede groeien kinderen op. Hun gezichten laten meestal de zorgen van armoede niet zien, maar ze maken wel die levenservaring mee.

In Nederland gaat het economisch voor de wind, zo krijgen we vaak te horen. Maar het is maar welk perspectief je kiest. Ik zeg: Nederland zit (nog steeds) in zwaar weer. Armoede en schulden, het zijn zaken waar veel mensen in het dagelijks leven mee te maken hebben. De een heeft zijn baan verloren, de ander moet zijn huis verkopen vanwege een scheiding, terwijl weer een ander zich afvraagt hoe hij/zij de eindjes aan elkaar kan knopen. Het aantal aanvragen voor bijstand, bijzondere bijstand en andere vormen van materiële ondersteuning neemt toe.

Maar wat is armoede eigenlijk?

Mensen zijn arm wanneer ze gedurende langere tijd niet de middelen hebben om te kunnen beschikken over de goederen en voorzieningen die in hun samenleving als minimaal noodzakelijk gelden. Dit is de definitie van armoede die het Sociaal Cultureel Planbureau hanteert (2018). Anders gezegd: armoede staat voor het gebrek aan geld om te voorzien in het eigen levensonderhoud (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2018). Of iemand arm is hangt af van de samenleving waar de persoon in leeft. De samenleving geeft een levensstandaard voor wat als minimaal noodzakelijk wordt gezien. Dat betekent dat armoede in Nederland niet te vergelijken is met armoede in landen waar hongersnood en droogte heersen. Maar het betekent ook dat armoede in het Nederland van nu heel wat anders betekent dan het armoede in Nederland net na de Tweede Wereldoorlog. De huidige maatschappij verschilt immers van die van bijna tachtig jaar geleden. Toen waren er hele andere normen voor minimaal noodzakelijke uitgaven dan nu. Toch voeren we dit gesprek over wat deze normen nu, in deze tijd, zouden moeten zijn nauwelijks. Zeker niet op de plek waar dit gesprek gevoerd zou moeten worden. In Den Haag! In de huidige bestaanszekerheids crisis, waarin volgens het CPB berekeningen uit juni zo'n 1,2 miljoen huishoudens niet in staat zijn uit hun maandelijkse inkomsten de vaste uitgaven te doen en de boodschappen en energierekening te betalen en ik vrees dat het met de gestegen energieprijzen nu meer dan 2 miljoen huishoudens kan betreffen, is juist dit gesprek, zo niet opdracht, niet alleen relevant, maar ook ontzettend urgent.

Eens arm, altijd arm?

Ik vertelde het al: Armoede is vaak langdurig en hardnekkig. Armoede kan dan overgaan van generatie tot generatie. Overerfbare armoede. Mensen in generatiearmoede zijn mensen die in een gezin met armoede geboren worden en dus vanaf hun geboorte veel minder kansen hebben gehad op alle vlakken, wat kan leiden of heeft geleid tot een gemis van bepaalde basisvaardigheden.

Overerfbare armoede leidt vaak tot uitsluiting op alle levensdomeinen tegelijkertijd: school, vrienden, wonen of gezondheid. Dit heeft als gevolg dat mensen in generatiearmoede vaker een negatief beeld over zichzelf en de samenleving ontwikkelen: gevoelens van machteloosheid, angst en constant falen. Ze hebben weinig kansen gekregen en zijn als volwassenen soms ook niet in staat om alsnog aangereikte kansen te grijpen door een leven in generatiearmoede.

Mensen in armoede leven vaak geïsoleerd, hebben geen sociaal netwerk of hebben alleen andere "generatiearmen" als sociaal netwerk. Generatiearmen hebben door hun leven in armoede een ander perspectief, meer korte termijn, of een ander normen- en waardenpatroon. Hoewel er vele raakvlakken zijn, iedereen wil immers gelukkig zijn, wil gezond zijn, wil dat je kinderen werken en het later goed hebben, vullen ze dit op een andere manier in, vooral... op de manier die hen bekend is. Zo laat onderzoek zien dat mensen in armoede er minder vaak van dromen dat hun kinderen naar de universiteit gaan, wel dat ze een diploma hebben na een beroepsopleiding, zodat ze kunnen werken met hun handen goed de kost verdienen, want dat is hen bekend.

Tegelijkertijd zien we ook dat bepaalde krachten bij mensen in generatiearmoede vaak sterk ontwikkeld zijn: onderlinge solidariteit (bijvoorbeeld hele gezinnen nemen elkaar binnen als ze uit huis gezet zijn), veel hoop en een zorgende reflex voor hun kinderen, grote draagkracht ondanks de vele problemen blijven zij doorgaan/overleven, humor en relativiseringsvermogen (kunnen lachen te midden van al hun miserie), overlevingsvaardigheden (weten hoe je toch aan voldoende basismiddelen komt zoals voedsel, woning, gezondheidszorg), creativiteit (zeer vindingrijk om problemen op te lossen, om iets leuk te bedenken voor hun kinderen,...) en recht voor zijn raap/'echt' zijn (ze voelen heel snel aan of iemand echt naar hen luistert, echt wil helpen of niet. Ze zeggen het gewoon hoe ze zich voelen of over iets denken).

Bestrijden van (overerfbare) armoede is een hardnekkig probleem

Het bestrijden van (overerfbare/generatie) armoede is bijzonder lastig gebleken.

Scholingsprogramma's blijken slechts in beperkte mate hun doel te bereiken. Ze zijn de investering zeker waard, maar de loop van armoede verandert er niet echt iets door.

Non-profit organisaties doen er vaak alles aan, in vele verschillende vormen, om de uiteenlopende noden van mensen die in armoede leven te ledigen. Ze doen heel goed werk, maar weten vaak ook niet door te dringen tot de kern van het probleem. Zij ervaren dat er slechts bescheiden resultaten worden geboekt. Maar, let op: zelfs met bescheiden resultaat kunnen projecten een waardevolle maatschappelijke investering zijn.

Tweedeling in de samenleving

Maar waarom slagen we er maar niet in, of slechts gedeeltelijk, om armoede terug te dringen? Naar mijn mening wordt in onze samenleving slechts naar oplossingen gezocht in tijdelijk ad hoc generieke maatregelen (pleisters plakken), wordt er bovendien vooral gefocust op de problemen en tekorten van de mensen in armoede en wordt er niet of minder gekeken naar de krachten die mensen in armoede hebben. Daarnaast worden in het contact met mensen in armoede de problemen en oplossingen vaak bekeken vanuit het perspectief van de niet-armen. Dit vergroot de tweedeling in onze samenleving en zorgt voor een kloof tussen mensen die in armoede leven en de 'niet-armen'.

Onderzoek toont aan dat er vijf kloven zijn tussen arm en niet arm: de gevoelskloof, de kenniskloof, de vaardigheidskloof, de positievekrachtenkloof en de structurele kloof.

1. De gevoelskloof lijkt het meest aanwezig te zijn. Mensen die in armoede leven, krijgen het gevoel van de samenleving dat ze zelf schuldig zijn aan hun situatie. Desondanks is er een enorme drang om aansluiting te zoeken met de rest van de samenleving, maar ervaren ze daarin een grote afstand en veel drempels.

2. Naast de gevoelskloof is er ook sprake van een kenniskloof. Overigens is het bijkomende probleem bij de kenniskloof dat beide partijen niet van elkaar weten dat dit gebrek aan kennis aanwezig is. Dit veroorzaakt misverstanden. Ik riep het al eerder: weten met je verstand wat armoede doet en betekent, is nog niet hetzelfde als het echt voelen in je buik, met je lijf.

3. Mede door de kenniskloof worden er minder vaardigheden geleerd, waardoor er een vaardigheidskloof ontstaat. De vaardigheidskloof is een gebrek aan vaardigheden die door de samenleving noodzakelijk worden geacht. Versterking van deze (basis)vaardigheden, denk aan taal, lees, reken en digitale vaardigheden, is dan ook op zijn plek en zelf voorwaardelijk in de structurele aanpak van armoede. Het draagt bovendien bij aan het vergroten van perspectief.

4. De positievenkrachtenkloof gaat over de ongeziene krachten van mensen in armoede. Opmerkelijk is dat ze een enorme draagkracht en motivatie hebben om hun eigen leefsituatie, maar vooral die van hun kinderen, te verbeteren. De samenleving individualiseert steeds meer, maar bij mensen in armoede zien we een grotere solidariteit naar familie en vrienden en de gemeenschap. Ze willen graag helpen, ook al zitten ze zelf in de problemen.

Ik ken uit Tilburg veel mooie voorbeelden en tenminste 1 daarvan zit hier in de zaal. Dank Hanny voor wie je bent, wat je doet en wat je brengt. Daarnaast hebben mensen in armoede nog heel wat uiteenlopende krachten ontwikkeld, waarmee ze kunnen overleven in onmogelijke omstandigheden. Zoals eerder aangegeven wordt in de samenleving de focus te vaak gelegd op de problemen en tekorten van de mensen in armoede en wordt er niet gekeken naar de krachten die ze hebben.

5. De vijfde kloof heeft betrekking op alle voorgenoemde kloven, die op hun beurt allemaal invloed hebben op de participatie in de samenleving van mensen in armoede. Dit is de structurele kloof. In het contact met mensen in armoede worden de problemen bekeken vanuit het perspectief van de niet-armen. Vanuit dit perspectief worden er oplossingen aangereikt die een verkeerde invulling kunnen geven aan de leefsituatie van mensen in armoede. Oplossingen, maar vooral ook oorzaken, worden bij het individu gezocht. Hierdoor zijn ze soms onmogelijk toepasbaar en zelfs kwetsend met als mogelijk gevolg wederzijds gebrek aan kennis, wederzijds onbegrip en wederzijds afhaken.

Oorzaak armoede: gedrag van individu?

Dat de oorzaak en daarmee ook de oplossing voor deze kloven vooral bij het gedrag van het individu wordt gezocht, met een enigszins normatief karakter, is overigens niet nieuw. Als we kijken naar de oorzaken van armoede in het verleden zien we dat oorzaken van armoede toen al werden gezocht in het gedrag van het individu, wat ons bijna 150 jaar later nog steeds niet tot structurele oplossingen heeft gebracht. Mogelijk verklaart dit waarom we er tot nog toe niet in geslaagd zijn armoede echt te bestrijden.

Armoede in het verleden

In 1854 vindt het eerste congres van het armwezen plaats. Wees gerust, ik zal niet uitvoering de geschiedenis beschrijven, slechts enkele voorbeelden. Tijdens het eerste congres van het Armenwezen worden vier oorzaken van armoede genoemd:

1. Gebrek aan matigheid
2. Onvoorzichtigheid bij aangaan van huwelijken
3. Gesprek aan spaarzaamheid
4. Gebrek aan werk

Een ander voorbeeld uit een iets meer recenter verleden. Margareth Thatcher, de eerste vrouwelijke premier van Groot-Brittannië, noemde armoede eens een fundamenteel karaktergebrek. Niet veel politici zouden daar nu zo ver gaan, maar dat de oplossing en oorzaak vooral bij het individu moet worden gezocht, dat is allang geen uitzonderlijk standpunt meer en eigenlijk is dat is daar niet zoveel aan verandert in de afgelopen 150 jaar. Lange tijd is gedacht dat, via reinheid, tucht en regelmaat,

via werk de weg uit armoede was¹. De overheid moet daar enkel de juiste duwtjes aan of sancties voor geven (afhankelijk aan wie je het vraagt). Maar... er is een maar. Wat als deze duwtjes van de overheid de situatie alleen maar erger maken? Om maar eens een willekeurig voorbeeld te noemen: de verdoemde Participatiewet met daarbij het achterliggende idee dat het mensen wel prettig is om een bijstandsuitkering te hebben.

De Participatiewet gaat uit van 'niet-willers' in plaats van 'nog niet-kunners'. Dit leidt tot een bestaansminimum dat niet toereikend is, echt onvoldoende is en de wet spreekt enkel van een geslaagde of een goede uitkomst wanneer je volledig uitstroomt naar de arbeidsmarkt. Alle andere, wezenlijke en belangrijke stappen die worden gezet, lonen slechts beperkt, zeker niet altijd financieel. En voor diegene die de stap nooit zal kunnen zetten, bedenken we termen als onbemiddelbaar en grote afstand van de arbeidsmarkt. Om uit een dergelijke vicieuze cirkel te komen, vraagt doorzettingskracht, creativiteit, en eigenlijk het onmogelijke. Het kan niet anders zijn dat het stuk voor stuk mensen zijn met heel veel talenten. Talenten die wij als samenleving onvoldoende weten te waarderen. Zeker niet financieel.

Zeker als je bedenkt dat naast deze talenten, er ook kwetsbaarheden zijn. Ruim driekwart van de mensen in de bijstand leeft in armoede. Een groot deel is chronisch ziek, daarnaast spelen vele problemen op vele leefgebieden: schulden, lichamelijke en geestelijke gezondheid. De bijstand is geen hangmat, de bijstand is niets eens een adequaat vangnet. De bijstand is een wielklem. Tim 'S Jongers beschreef dit goed. Je komt niet meer vooruit, je komt niet meer achteruit.

Hoewel we vol afschuw praten over armoede en de gevolgen ervan, heerst wereldwijd de overtuiging dat mensen zichzelf uit armoede moeten helpen. Dat succes een keuze is en pech je eigen schuld. Tegelijkertijd geeft het de samenleving ergens ook een goed gevoel als we de pijn van armoede verlichten. Dat maakt dat we als maatschappij vooral focussen op het verzachten van de situatie waarin mensen zitten. Daarmee blijft dit het probleem van de ander: een individueel probleem. Je lost het niet op. Als maatschappij zou je er van doordrongen moeten zijn dat het geen individueel probleem is. Het is een gezamenlijk probleem, ons probleem als maatschappij. Alleen dan zijn we in staat structureel verandering aan te brengen. Want hoewel iedereen in staat is om bij te dragen aan zijn/haar eigen participatie in de maatschappij, is niet iedereen daarbij tot dezelfde inzet in staat. Dit geldt in het bijzonder voor mensen in armoede.

Huidige armoedebeleid

Bezien vanuit het voorgaande vallen me een aantal dingen op in de huidige aanpak:

1. In het huidige armoedebeleid focussen we ons vooral op het verzachten van de situatie waarin mensen zitten. Generieke regelingen gaan uit van status quo en zijn gericht op de achterkant. En niet het voorkomen van problemen aan de voorkant.
2. We hebben een veelheid aan (tijdelijke) compenserende maatregelen, maar weten eigenlijk niet wat die doen. Helpen ze, en voor hoe lang en wie dan, of bestendigen ze de situatie juist en maken ze bepaalde groepen misschien zelfs afhankelijk?
3. Wij zien dat het gebruik van regelingen toeneemt. Ik ben helemaal niet zo ver om dat een goede zaak te vinden of daarmee het beleid succesvol te noemen. Wij zien immers dat de armoede in onze samenleving en onder bepaalde groepen alleen maar toeneemt.
4. Het bieden van generieke regelingen verhuult bovendien wat het rijk nu nalaat. Het is en blijft van belang dat het Rijk investeert in een fundamentele en structurele aanpak om de bestaanszekerheid van inwoners te borgen. Zij zijn immers verantwoordelijk voor landelijk inkomensbeleid. Hiervoor is

¹ Pauperparadijs geeft hier mooie inzichten over: veenkolonien.

een kabinetsbrede visie, urgentie en commitment nodig. Inwoners blijven in de dagelijkse praktijk geconfronteerd met de financiële effecten van de crises, bovenop de reeds hoge vaste lasten. Tijdelijke regelingen blijven een vorm van symptoombestrijding en het plakken van pleisters. Het Rijk heeft een landelijke verantwoordelijkheid voor wat betreft de bestaanszekerheid van inwoners, zeker als je het hebt over de inkomenskant. Gemeenten kunnen zich dan richten op het beslechten van drempels en het bieden van perspectief vanuit vertrouwen, nabijheid en maatwerk.

Aanpak dieperliggend probleem

Kijkend naar de lokale aanpak van armoede is deze vooral reactief te noemen. In samenwerking met partners uit de stad wordt uitvoering gegeven aan een groot aantal projecten en regelingen. Gemeenten zet actief in op het verbeteren van de communicatie om er voor te zorgen dat de doelgroep hier ook gebruik van maken. Wanneer in de uitvoering een nieuwe behoefte wordt ontdekt, speelt de gemeente hier op in. We hebben armoede opgeknipt in deelprobleempjes: mobiliteitsarmoede, energiearmoede en recent menstruatiermoede. Vervolgens ontstaat er rond iedere vorm van deelarmoede een web van stichtingen, organisaties en initiatieven. De bestrijding van het (deel)probleem is een industrie op zich geworden. En het structurele probleem blijft onaangepakt en daar zien we nu de gevolgen van.

Op politiek-bestuurlijk niveau is veel aandacht voor de uitvoeringspraktijk. Het ontbreekt echter aan helderheid over wat nu eigenlijk de met het beleid beoogde maatschappelijke effecten zijn en in hoeverre deze gerealiseerd worden. Dit wordt mede veroorzaakt door gebrekkig zicht op de doelgroep en de maatschappelijke opgave bij verschillende subdoelgroepen. Bovendien, denken we vaak vanuit regelingen. En ja, die zijn nodig. Maar onze regelingen, veelal gebaseerd op participatie en gezondheid, komen pas in beeld als het misgaat. Achteraf dus, maar hoe komen we aan de voorkant?

Als we willen dat alle mensen in onze samenleving meedoen, moeten we ons veel meer richten op eigen kracht en talent. Door te kijken en luisteren naar wat wél kan. Mensen zien en waarderen, het gesprek aangaan, naast mensen gaan staan: 'wie ben jij, waar wil je naar toe?' Waar wordt iemand blij van? Iedereen heeft een talent, soms is dat nog niet ontdekt of door omstandigheden nog niet tot bloei gekomen.

Daar moeten we samen naar op zoek. Ontdekken wat hen motiveert, omdat ze er toe doen, Mensen die aan de zijlijn staan en het gevoel hebben dat ze lastig of vervelend zijn. Iemand die geen werk heeft, noemen we al snel kwetsbaar. Maar is dat zo? Zie je beperkingen, of zie je ook mogelijkheden? Het is juist deze groep mensen die zich vaak inzet als mantelzorgers of vrijwilligers. Zie je dan iemand met een 'afstand tot de arbeidsmarkt' of zie je een mantelzorger? Het is de samenleving die deze talenten onvoldoende weet te waarderen, zeker financieel.

Mensen verschillen, ook de oorzaak van armoede verschilt

Mensen verschillen, ook mensen met schulden, werklozen en werkende armen zijn ieder een eigen persoon, een individu. Hun ondersteuningsbehoefte verschilt dus ook. En als de ondersteuningsbehoefte verschilt, dan kan het niet zijn dat er 'one-size-fits-all'-oplossingen zijn. Een aantal regelingen die op al die verschillende menselijke situaties hetzelfde positieve effect zouden moeten hebben. En welk effect zou dat dan moeten zijn? Toch trappen we steeds weer in dezelfde valkuil.

Het maatschappelijk debat wordt keer op keer gekaapt door mensen die dé oplossing zien in het verschijnsel armoede, zonder te weten wie al die verschillende personen zijn, die individuen met al die verschillende ondersteuningsbehoeften. Daarbij is het ontzettend belangrijk vast te stellen of de inwoner het zelf kan oplossen. En wie hebben er wel ondersteuning nodig en wat is dat dan precies? Immers, er zijn mensen die het zelf kunnen, er zijn mensen die soms enige ondersteuning nodig hebben, maar er is ook een groep die permanent behoefte heeft aan een vorm van vangnet op een of meerdere leefgebieden.

We zullen daarom moeten aansluiten bij het gevoel van de inwoner, bij zijn of haar leefwereld. Ondersteuning aan mensen in armoede zou gericht moeten zijn op meedoen in de samenleving: als vrijwilliger, als werkende of misschien als mantelzorger. Waarbij de samenleving oog moet hebben voor ieders talent én de toegevoegde waarde daarvan voor de samenleving. Dit betekent dat we door een andere bril naar die inwoner moeten kijken en misschien moeten we wel bij iedere inwoner een andere bril opzetten.

Voor armoedebestrijding is een beleid nodig dat niet enkel compenseert wat iemand niet heeft, maar vooral ook versterkt wat iemand wél kan. Armoedebestrijding, het bieden van bestaanszekerheid, start wat mij betreft niet bij het bedenken van goede compensatieregelingen, maar bij het besef dat de oplossing, de beweging vanuit de persoon zelf moet starten. En we moeten present zijn bij die persoon, om de beweging te stimuleren en hem of haar te steunen zoveel als kan.

Afrondend

Den Haag moet zorgen voor een fatsoenlijk vangnet, voor een hoger minimumloon en hogere uitkeringen. Gelukkig worden daar het komende jaar ook stappen in gezet. En hopelijk volgen er meer, zodat we niet enkel de inflatie corrigeren, maar ook het achterstallig onderhoud. Ik hamer daar op en blijf dat doen, want wanneer het rijk zorgt voor een fatsoenlijk vangnet, kunnen gemeenten zich bezighouden met wat ze eigenlijk moeten doen. En dat is niet allerlei tijdelijke generieke regelingen optuigen en compenseren wat het rijk nalaat, maar de drempels voor mensen weghalen om volwaardig mee te doen. Bestaanszekerheid gaat niet alleen over geld of het gebrek daaraan. Het is veel breder. Het gaat ook om geen stress over je financiën, een betaalbare woning, werk, een opleiding, een dagbesteding, om meedoen en toegang tot zorg.

Gemeenten zijn bij uitstek de vindplaats om mensen de helpende hand te reiken en samen te kijken wat er nodig is om inwoners op korte en langere termijn perspectief te bieden op een zelfstandig bestaan, op een zinvol en waardig bestaan. Daar zijn een aantal dingen voor nodig.

Het doorbreken van de intergenerationele overdracht van armoede. Kansenongelijkheid aanpakken. Willen we de intergenerationele armoede doorbreken, dan moeten we kinderen zo vroeg mogelijk alle kansen bieden om zich optimaal te ontwikkelen. Een rijke omgeving met voldoende ervaringen die voor deze kinderen vaak niet vanzelfsprekend zijn. Voorwaardelijk is hiervoor het versterken van de basisvaardigheden, van kinderen én volwassenen. Want investeren in kinderen betekent ook investeren in de ouders. En dan gaat het om taal en laaggeletterdheid, maar ook om bijvoorbeeld digitale vaardigheden. Want als je de mogelijkheden niet ziet, ze niet kent, dan kun je ze ook niet pakken.

Floris van 15 beschreef dat in zijn brief op Wereldarmoededag mooier dan dat ik het kan. Ik zal wat stukjes uit zijn brief voorlezen.

“Mijn naam is Floris. Ik ben 15 jaar. Als zoon van een alleenstaande moeder weet ik heel goed hoe het is op te groeien in een omgeving waar dingen niet altijd vanzelfsprekend zijn. Wij willen een toekomst waarin wij, kinderen, kunnen terugkijken op een gelukkige jeugd. Want wij willen ons niet afvragen of onze ouders het wel redden en of er morgen, overmorgen, en de dag erna, nog een dak boven het hoofd is. We willen ons niet continue zorgen hoeven te maken over nieuwe rampen, dag na dag. Wij willen een ouder die economisch zelfstandig is. Want laten we niet vergeten dat het de ouder is die het kind in bed legt, geruststelt en cadeautjes geeft, niet de overheid. Dus denk alstublieft verder dan cadeaus. Investeer ook in het duurzaam tegengaan van armoede onder kinderen. Besteed geld aan ouders die het moeilijk hebben. Dat is pas een cadeau: geen liefdadigheid maar goed beleid. Wij willen kansen.”

Zodat iedereen de kans krijg om het beste uit zichzelf te halen. Om tegemoet te komen aan een zinvol bestaan is het noodzakelijk om op een andere manier te kijken naar werk. Omdat elke inwoner recht heeft op zinvol en betaald werk dat aansluit bij zijn of haar mogelijkheden,

belastbaarheid en wensen, is het noodzakelijk om extra werkgelegenheid te creëren, de zogenaamde basisbaan, voor hen voor wie de reguliere arbeidsmarkt niet passend of mogelijk is.

Voor hen die te kampen hebben met achterstanden op velerlei gebieden is de wereld klein en blijft hun omgang met de stad veelal beperkt tot de eigen wijk, de buurt, de straat of soms zelfs het eigen huis (ouderen). Deze bewoners zijn aangewezen op zichzelf en hun naaste omgeving, hun sociale basis. Voor hen is er geen kweekvijver of banenmotor. Kansen en mogelijkheden moeten er in de wijk zijn, anders lopen zij die mis.

Willen wij de situatie voor een aantal van deze groepen in de marge dus verbeteren, hen überhaupt bereiken, dan moeten wij naar de wijk waar ze wonen en daar op zoek naar aanknopingspunten. Dit betekent ook fors inzetten op het versterken van de sociale basis. De afgelopen decennia is veel wegbezuinigd als je het hebt over de infrastructuur rondom gezinnen en huishoudens die het moeilijk hebben. Onder het motto van zelfredzaamheid is jarenlang niet geïnvesteerd in inwoners. Ik geloof meer in samenredzaam. Dus daar hebben we wat in te repareren. Dit vraagt om een combinatie aanpak van signaleren en activeren, denk aan werkbudget dat ontmoeting en leerervaring in de wijk stimuleert en het onderwijs in staat stelt gerichte handreikingen aan bepaalde doelgroepen te doen of op te zetten.

Afrondend

Ik ga naar een afronding. Ik ben ervan overtuigd dat investeren in bestaanszekerheid veel oplevert. Met een doelgerichte en preventieve inzet van middelen voorkomen we dat mensen afglijden en meer zorg en ondersteuning nodig hebben. **Meer impact door meer maatwerk.**

Bovendien is het belangrijk de aandacht voor preventie in het armoedebeleid te versterken: zet naast vangnet, vliegwielen en verbind ook in op **voorkomen** als belangrijkste pijler in het armoedebeleid. **Van regelinggestuurd naar inwonergestuurd.**

Bestaanszekerheid is van ons allemaal. Het zou de basis moeten zijn van al ons werk. Het vraagt om samenhang tussen gezondheid, inkomen, onderwijs, participatie, wonen, duurzaamheid en tal van andere beleidsterreinen. Het vraagt om toegankelijkheid van ondersteuning en eenvoudiger regels. Om **niet achteraf te compenseren, maar mensen te versterken** en hun talenten te benutten. Laten we het samen doen. Als opgave en uitdaging van ons allemaal!

Dank u wel!